

Stillbild

Unga vuxna och livet på coronapaus

*Lägesrapport från projektet
Barnets bästa i fokus.*

Stillbild
Unga vuxna och livet på coronapaus

Projektet Barnets bästa i fokus, finansierat av regeringen 2020

Malmö mot diskriminering och
Antidiskrimineringsbyrån Väst

Redaktör och skribent: Maria Jacobson

Layout: Annika Lindström

STILLBILD

Unga vuxna och livet på coronapaus

Bild 1: Fokus	4
Bild 2. Bakgrunder	6
Bild 3: Perfekt svenska	13
Bild 4: I skugga	16
Bild 5: Jag är chef	17
Bild 6: Det står bara still ett tag	20
Bild 7: Isolerat	23
Bild 8: Ett konto för aktivism	27
Bild 9: Frihet, värdighet, hoppfullhet	29
Källor	30
Bilaga	32

Bild 1. FOKUS

”Jag tror på min förmåga att skapa ett gott liv.”

Kajsa, gymnasiestuderande, 18 år

”Förlorat hoppet om den sjukvård jag behöver för att leva.”

Anonym, går i introduktionsprogram, 18 år

Citaten kommer från ett par av informanterna i Stillbild; Unga vuxna och livet på coronapaus. Den är ett nedslag i hur några unga vuxna ser på sin framtid under corona. De formulerar problem och vägar ur dem.

Projektägarna – Antidiskrimineringsbyrån Väst och Malmö mot diskriminering – arbetar med utgångspunkt i de sju diskrimineringsgrunderna kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

Lagen med dess diskrimineringsgrunder är fokus för Stillbild.

Antidiskrimineringsbyråerna möter personer och befolkningsgrupper som var missgynnade redan före pandemin. I regel är deras livsvillkor präglade av strukturell diskriminering. Det kan exempelvis handla om rasism, transfobi eller funkofobi, ibland allt samtidigt. Eller så kan det handla om sociala orättvisor, ett trögt samhällsmaskineri, till exempel vården eller socialtjänsten, som kan slå hårt och orättvist mot enskilda eller hela grupper. Socioekonomi är en styrande faktor för de flesta.

På ett sätt kan våra målgrupper ses som offer för omständigheter utanför sin kontroll. Men på det hela taget är de inte offer. De kämpar för att få finnas som samhällsmedlemmar, för att få upprättelse och för att förändra sin och andras situation. För sin framtid.

Det gäller även dem som medverkar i Stillbild.

Ett stort tack till er!

För materialinsamling har semistrukturerade intervjuer av journalistisk karaktär gjorts. Intervjuerna har tagit mellan en och två timmar. Teman är studier, arbete och bostad. Även allmänna frågor om hälsa och om hur de håller kontakten med vänner under social distansering har ställts

Antidiskrimineringsbyrån Väst har också haft en anonymiserad enkät upplagd på sociala medier för att försöka fånga information på det viset.

De intervjuade unga vuxna är anonymiserade och fingerade namn används. Detta av hänsyn till GDPR. Känsligt material raderas efter rapportens färdigställande.

För att få kompletterande information på gruppnivå har intervjuer med företrädare för några organisationer gjorts. De är namngivna. Några av organisationerna är medlems-

organisationer i Antidiskrimineringsbyrån Väst. De representerar och möter grupper som kan vara särskilt utsatta för diskriminering på både individuell och strukturell nivå.

Därutöver har en genomgång av ett begränsat antal studier och rapporter om barns, ungas och unga vuxnas situation gjorts. Skribenten har också deltagit på webinarier och seminarier som givit information utifrån olika rättighetsperspektiv.

Slutligen används Antidiskrimineringsbyråns erfarenheter och kunskaper om enskilda och grupper som riskerar eller är utsatta för som bakgrundskunskap.

I sökandet efter informanter har främst personliga kontakter och sociala medier använts. Det har gått trögt vilket kan tolkas på flera sätt. En tolkning är att det inte gått att göra projektet tillräckligt känt under projekttiden. En annan är att det kan finnas en intervju-trötthet då andra organisationer också har efterlyst personer till olika undersökningar. En tredje tolkning är att det kan ha bedömts som ointressant att medverka.

Projekttiden har varit relativt kort. En renodlad studie kräver längre tid för att få tag på informanter. I regel krävs också ett fotarbete, det vill säga att söka upp fysiska platser där eventuella intervjupersoner kan finnas.

Valet av unga vuxna är en anpassning efter projekttiden samt att det då inte krävs samtycke från vårdnadshavare.

Utifrån dessa omständigheter kan Stillbild inte sägas ha status som studie, det vill säga kunskapsinhämtning genom forskning. Inte heller är det en undersökning i bemärkelsen en större systematiserad datainsamling eller granskning. Snarast är den att likna vid en redogörelse skriven i reportagestil.

I texten används diskrimineringslagens termer kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Vi är dock medvetna om att begreppen utvecklas och att andra termer kan användas. I den mån de intervjuade uttrycker sig på annat sätt korrigeras det inte i texten.

Bild 2: BAKGRUNDER

I samband med att barnkonventionen blev lag i Sverige har en rad studier och rapporter synliggjort hur barn och unga under 18 år har det. Inte minst har barns och ungas egna röster lyfts på ett sätt som är förenligt med konventionens artiklar 12 och 13 om åsikts- och yttrandefrihet. Barn och unga ges genom konventionen en grad av agens; att ha makt att forma sitt eget liv och ha ett ökat samhällsinflytande.

Under 2020 har det hunnit komma några rapporter om barns situation under corona. I juni 2020 lämnade exempelvis Barnombudsmannen, BO, en kompletterade rapport till FN:s barnrättskommitté med anledning av den svenska coronastrategin.

Regeringens beslut att hålla förskolor och grundskolor öppna hade ett barnrättsperspektiv, skriver BO. Samtidigt ser myndigheten allvarigt på att konsekvensanalyser ur ett barnrättsperspektiv saknat svid vissa åtgärder för att hindra smittspridning, på såväl nationell som regional och lokal nivå.

BO konstaterar också att för vissa barn och ungdomar med diagnoser inom autismspektrat har distansundervisning fungerat bra, för andra dåligt. Därutöver har medicinska undersökningar som krävs för neuropsykiatriska diagnoser skjutits på framtiden eller ställts in. I sin tur kan det innebära att barn som behöver särskilt stöd i skolan inte får tillgång till denna rättighet. Barnombudsmannen bedömer också att den psykiska hälsan hos barn och ungdomar kan försämrats på grund av att tillgängligheten till vård är försämrade under pandemin.

De personer som medverkar i Stillbild har passerat åldern för att barnkonventionen ska gälla dem. De finns i stället i kategorin unga vuxna och har skydd av andra konventioner och lagstadgade rättigheter.

Unga vuxna anses ha hamnat i ett vakuum under pandemin. Kanske skulle de precis söka ett arbete efter gymnasiet samtidigt som permitteringar och uppsägningar ökade under 2020. Instejsjobben blev färre i en hast. Att få hyra bostad var svårt för unga personer utan arbete redan innan pandemin. Priserna på bostadsrätter sköt i höjden under 2020 vilket ytterligare begränsar möjligheten till egen bostad även om den unga har en inkomst.

Tillståndet för unga vuxna under pandemin behöver relateras till hur situationen sett ut under de senaste åren. År 2020, eller pandemiperioden, var och är kanske ett vakuum. Men tidigare ungdomspolitiska åtgärder påverkar hur unga vuxna är rustade när samhället ställs inför en genomgripande kris.

Under 2020 publicerades studier som indikerar att läget för många undergrupper i kategorin unga vuxna är alarmerande.

Statistiska centralbyrån, SCB, publicerade rapporten Lämna ingen utanför, Statistisk lägesbild av genomförandet av Agenda 2030 i Sverige, i oktober 2020. Den är en skräm-

mande katalog över ojämlikheten i Sverige.

Syftet med lägesbilden är att synliggöra grupper som inte nås av målen i Agenda 2030 i lika hög utsträckning som andra. Dessa grupper får inte heller sina mänskliga rättigheter uppfyllda. SCB utgår från Agenda 2030:s politiska deklaration:

”... principen om att inte lämna någon utanför betyder att alla människor i ett samhälle ska ha jämlika möjligheter att ta del av utvecklingen, kunna få sina mänskliga rättigheter uppfyllda och förverkliga sin mänskliga potential. När människor lämnas utanför innebär det inte bara risker i förhållande till deras mänskliga rättigheter utan också sociala och ekonomiska risker i form av bortslösad mänsklig och produktiv potential och ökad risk för ohälsa.”

Utifrån de rättighetsperspektiv som antidiskrimineringsbyråerna arbetar med visar rapporten att mänskliga rättigheter kränks på ett systematiskt vis i Sverige.

SCB redovisar svårigheten med att ge en statistisk lägesbild på grund av att det saknas statistik om ett flertal befolkningsgrupper och områden. Det gäller exempelvis:

- personer, inklusive barn, med funktionsnedsättning
- nationella minoriteter
- asylsökande som väntar på beslut
- papperslösa, till exempel asylsökande som fått avslag men är kvar i landet och arbetande utan arbetstillstånd
- barn i allmänhet och barns hälsa i synnerhet
- omhändertagna barn
- hbtq-personer
- kvinnor och barn som utsatts för människohandel för sexuella ändamål, samt hedersrelaterat våld och förtryck

Sverige får återkommande kritik för bristen på instrument för att statistiskt mäta strukturell diskriminering över tid, så kallad jämlikhetsstatistik. SCB har trots detta samlat in data som tydligt visar hur ojämlikheten slår särskilt hårt mot grupper som antidiskrimineringsbyråerna möter.

Ett litet axplock:

- andelen med nedsatt psykiskt välbefinnande är högst bland arbetslösa mellan 18 och 24 med låg inkomst och som samtidigt uppger att de inte är heterosexuella: ungefär 40 procent
- det är vanligt med psykisk ohälsa bland personer med intellektuell funktionsnedsättning
- Utrikes födda unga kvinnor är en särskilt sårbar grupp med förhöjd risk för

tvångsäktenskap, sexuellt utnyttjande, sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter. Enligt en enkätundersökning saknar de ofta kunskaper om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

- Risken att utsättas för främlingsfientliga hatbrott är störst bland personer med bakgrund i Afrika. Brotten består oftast av hot och trakasserier, men bland män är misshandel lika vanligt
- Utsattheten för homofobiska hatbrott skiljer sig från övriga hatbrott genom att gärningspersonen oftare är en närstående och platsen en bostad

I oktober 2020 presenterades analysen *Unga som varken arbetar eller studerar - en kartläggning och kunskapsöversikt* (UVAS). Den gjordes på uppdrag av regeringen och utfördes av Forte – Forsknings rådet för hälsa, arbetsliv och välfärd. Arbetet påbörjades 2019 och är inte direkt kopplat till coronapandemins konsekvenser för denna grupp. Forskarna pekar bland annat på sårbarhetsfaktorer som påverkar att en ung vuxen riskerar att hamna i kategorin UVAS; utländsk bakgrund, socioekonomisk status, funktionsnedsättning samt låg utbildningsnivå. Rapporten innehåller också en forskningsgenomgång av hur arbetsmarknadspolitiken för ungdomar har fungerat. Inte så väl, konstaterar rapporten.

På ett webinarium 19 oktober 2020 fick forskarna frågan om hur de tror att pandemin påverkar UVAS. Inte överraskande blev svaret att situationen för dem förvärras.

Det finns dokumentation som fastställer att den psykiska ohälsan ökar bland unga vuxna sedan ett antal år.

Exempelvis rapporten *Unga vuxna – patientberättelser om den psykiatriska specialistvården i Västra Götalandsregionen, Analys av inkomna klagomål till patientnämndernas kansli*, publicerad 2020-08-30 redovisar 200 klagomål på psykiatrin från patienter i åldrarna 20 till 29 år, och anhöriga.

Rapporten konstaterar att den psykiska ohälsan bland barn och unga vuxna i Sverige ökat mer i jämförelse med övriga nordiska länder under de senaste tjugo åren. Psykisk ohälsa ökar mer hos gruppen 18 till 24 år än hos den övriga befolkningen. Omkring 15 procent uppskattas ha någon form av psykisk ohälsa. Särskilt drabbade är unga kvinnor.

Sveriges vårdkonsumtion per invånare inom psykiatrisk vård har ökat för unga och antalet suicid bland unga sjunker inte som i andra åldersgrupper.

Bland orsakerna till den kraftiga ökningen utpekade bland annat stress, brister i utbildningssystemet, osäker bostadssituation, höga krav på arbetsmarknaden och en generell oro inför framtiden.

Anmälningarna till patientnämnden är från 2019. De vanligaste klagomålen på den psykiatriska specialistvården i Västra Götalandsregionen handlar om att patienter upplevde att det exempelvis är för lång väntetid till nybesök och behandling.

Ett genomgående tema i klagomålen är att patienter inom den psykiatriska öppenvården

anser att de fick otillräcklig och otydlig information. Det gällde såväl behandling, medicinering som intyg, uppföljning och planering från vårdgivaren. Patienter och närstående ansåg att informationen inte hade anpassats efter deras behov och önskemål.

Patienter uttryckte att de inte hade en vårdplan eller att de inte visste om innehållet i deras vårdplan. Det fanns önskemål om en tydligare vårdplan eller vårdplanering som inte hörsammats.

Folkhälsomyndighetens statistik visar att åldersgruppen 15-29 år uppger allvarlig psykisk påfrestning under 2020 i mycket högre utsträckning än andra åldersgrupper. Kön är en faktor då fler kvinnor än män uppger allvarlig psykisk påfrestning. Samtidigt var självmorden fler bland killar än bland tjejer i åldrarna 13 till 24 år 2019. Det kan tilläggas att endast juridiskt kön redovisas i statistiken.

I gruppen 15-29 år som helhet har självmorden ökat de senaste decennierna. Hjärnfonden bedömde 2020 att coronapandemin kan leda till ökad isolering med risk för ökad ångest och depression, tillstånd med stark koppling till suicid.

Broddsutsatthet och diskriminering

Folkhälsomyndigheten har också gjort en genomgång av tio internationella studier av psykisk hälsa direkt kopplad till pandemin. Resultaten är osäkra och inte uppbrutna på diskrimineringsgrunder men ”yngre” är en grupp som uppges visa symptom på ångest och depression. Personer med psykiatriska tillstånd likaså. Motsvarande studier av befolkningen psykiska hälsa i relation till pandemin har ännu inte gjort i Sverige.

Ungdomsenkäten från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF, visar att andelen unga i åldrarna 16-25 år som uppger att de på grund av diskriminering känt sig orättvist behandlade ökar sedan 2012. MUCF har inte brutit upp statistiken så att det framgår på vilken grund de svarande upplevt diskriminering.

Forte Magazin, utgåva i oktober 2019, rapporterade om det pågående forskningsprojektet *Ungdomar, våld och utsatthet*. Elevers erfarenheter av och perspektiv på trakasserier och kränkningar i skolan.

Forskningen bedrivs på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet och undersöker hur det ser ut i skolor i välbärgade områden och skolor på landsbygden. I årskurs nio visade det sig att det är vanligt är att tonårstjejer får oönskade så kallade dickpics från pojkar i den välbärgade miljön, som på ytan verkade schysst. I skolan på landsbygden var det lika vanligt sexuella trakasserier via bilder. Det förekom också att elever med flyktingbakgrund och hbtq-elever utsattes för både psykiska och fysiska kränkningar. Det verbala våldet var vanligast, i form av sexistiska, rasistiska och homofobiska tillmälen.

Enligt forskarna finns det en skolkultur som normaliserar kränkningar och trakasserier, vilket leder till upplevelser av otrygghet bland eleverna. Skolledare, lärare och vårdnadshavare får inte heller på ett enkelt sätt veta vad som försiggår i chattar, på nätet och i telefoner.

Brottsförebyggande rådets *Skolundersökningen om brott 2019* visar att nästan hälften, 48 procent, av eleverna uppger att de utsatts för stöld, misshandel, hot, rån eller sexualbrott minst en gång under de senaste tolv månaderna. 40 procent av tjejerna i årskurs nio uppger att utsatts för hot på internet.

Stillbild innehåller inga teoretiska utgångspunkter. Men i antidiskrimineringsbyråernas verksamhet går det inte att undvika dominerande normers betydelse för hur diskriminering uppstår. Det är därför vanligt att använda ett normkritiskt förhållningssätt i exempelvis utbildningar om arbetet med diskrimineringslagens krav på aktiva åtgärder. Normkritik innebär i korthet att i stället för att betona det påstått avvikande – onormala – ligger fokus i stället på det påstått normala.

Normalitet och normer beskrivs av teoretiker bland annat som en form av disciplinering. Normalitet är en skapad kategori men likställs ofta med naturlighet, det riktiga och önskvärda. Vem som anses uppfylla normalitet skiftar över tid men i regel är det majoritetsbefolkningen – framförallt den privilegierade delen – som anses utgöra det normala, samhällsstabiliserande. Den eller det normala behöver inte anpassas eller integreras eftersom dessa kriterier redan är uppfyllda.

Medelsvensson som det normala

Normalitet är genomgripande i samhällets utformning och organisering. Kunskapsuppbyggnad, lagstiftning, politiska beslut och resursfördelning är exempel på strukturella faktorer som är avgörande för hur den ideala – normala – människan eller medborgaren är tänkt att leva, se ut och bete sig.

Statistik, bland annat befolkningsstatistik, har varit ett kraftfullt instrument för att fastställa normalitet. I andra halvan av 1800-talet växte idéerna om normalfördelning och genomsnittsmänniskan – the average man – fram. Den svenska varianten kom att kallas Medelsvensson och lanserades 1933.

Föreställningen om en genomsnittsmänniska bidrog till skapa normalitets- och avvikandebegreppen.

Uppvisningar av en tänkt normalitet sker också i vardagen. Den ideala kroppen är ett exempel som förekommer högfrekvent i det mediala landskapet, bland annat på sociala plattformar och i reklam. Till exempel ses den ljushyade, ungdomliga, heterosexuella kroppen utan funktionsnedsättning och med rätt BMI – body mass index – som den dominerande normen och idealet mot vilket annat viktas och värderas. Utifrån denna kropp kan exempelvis skönhetsideal, mode och livsstilsideal utformas. Den bryter mot idealet riskerar att bestraffas på olika sätt; mikroaggressioner, exkludering och diskriminering är ett par exempel på sociala bestraffningar. På det viset har ”det normala” en disciplinerande funktion både för den som strävar efter normalitet och den som bryter mot normalitet.

Minoritetsstress är kan uppstå som en konsekvens av att personer eller grupper betraktas som normbrytare av majoritetssamhället. Det är ett fenomen som antidiskrimineringsbyråerna behöver vara uppmärksamma på. Vi kan märka det såväl vid individärenden

som i kontakten med minoriteter. Personer och grupper upplever mikroaggressioner, härskartekniker diskriminering, kränkningar, våld, hatbrott och orättvisor av olika slag upprepat under livet. Därtill kommer arbetslöshet, underbetalda arbeten och svårigheter att få bostad.

Det kan skapa en kronisk stress. Den kan leda till sämre fysisk och psykisk hälsa, bland annat dålig sömn, depression, diabetes och en rad andra tillstånd och sjukdomar. Grunden är en friktion mellan majoritetsbefolkningen och minoriteter. Utöver hälsoaspekten kommer den psykologiska aspekten. Minoritetsstress kan påverka självbilden och självkänslan negativt, det vill säga majoritetens negativa attityder internaliseras.

I regel är minoriteten historiskt stigmatiserad. Det gäller exempelvis hbtqi+ personer, nationella minoriteter och personer med funktionsnedsättning. Stigma överförs mellan generationer. Stigma kan inte beskrivas som något positivt men det kan påverka grupper, minoriteters, möjlighet till sammanhållning och bekräftelse inom gruppen samt värnande av språk och traditioner till exempel. En copingstrategi formas och den blir ett sätt att överleva och skapa sig ett bra liv i minoritetspositionen.

Röster om nuet och framtiden

Antidiskrimineringsbyrån Väst har bland annat regelbunden kontakt med den muslimska minoriteten i Göteborg. En mindre intervjuundersökning från 2019 om hur feminism kan ta sig uttryck bland muslimer i Göteborg vittnar om coping. När det exempelvis gäller medierna framställs det ofta som en omöjlighet att vara muslim och feminist samtidigt, vilket flera av de intervjuade påpekade. Idén om dessa två är av varandra uteslutande kategorier illustrerar en friktion mellan majoriteten och minoriteten.

I undersökningen framkom hur sammanhållning och solidaritet är stärkande. Det kan innebära ett skydd och en möjlighet att minska effekten av negativa attityder. Flera personer uttryckte att de visserligen lägger märke till majoritetens negativa attityder, mikroaggressioner, fördomar, islamofobi och rasism men de undviker att lägga alltför mycket energi på att ”vara offer”. I stället är social, kulturell och politisk organisering vanlig, ytterligare en coping- och motståndsstrategi.

Syftet med Stillbild är att belysa hur några unga vuxna tänker om sin situation i nuet och framåt samt om deras framtidstro har påverkats av pandemin. Förenklat kan det sägas att det finns diskriminerande faktorer som kan påverka deras framtidsmöjligheter.

Stillbild utgår från diskrimineringslagen och dess sju diskrimineringsgrunder. Därför har de intervjuade tillfrågats hur de vill identifiera sig och om de känner sig berörda av någon eller flera diskrimineringsgrunder. Flertalet uttalar sig inte spontant i termer som direkt anknyter till den juridiska definitionen av diskriminering. Dock pekar de på omständigheter som försvårar, eller kan försvåra, för dem under den närmaste framtiden och som kan kopplas till diskriminering i såväl individuell som strukturell mening.

Deras svar pekar på en komplex bild av faktorer som påverkar deras vardag liksom deras sätt att anpassa sig för att omdefiniera sina mål eller hålla fast vid de mål de hade innan pandemin.

”Det är väldigt tråkigt att det finns en gräns mellan det vita Sverige och det Sverige som består av en massa olika nationaliteter.

Många känner att de inte kan bryta det, och att de inte ens får en chans.”

Bild 3: PERFEKT SVENSKA

– Jag har märkt att det står att man behöver tala perfekt svenska på många jobbbannonser, säger Yousef. Jag har vänner som kommit till intervjuer men sedan inte fått jobb trots att de har rätt kunskaper. De tror att det kan ha med deras etniska tillhörighet att göra. Men jag tror att jag klarar mig.

Yousef beskriver sig som en 21-årig kille som har bott ganska länge i Sverige. Han söker arbete och just nu går det ganska trögt. Samtidigt som han går sista året på gymnasiet ekonomiprogram har han extrajobb inom hemtjänsten. Ekonomiskt går det ihop med CSN-lån och lönen från extrajobbet.

– Körkort mitt första mål. Jag går snart ut skolan och behöver börja jobba för att kunna skaffa mig en egen lägenhet. Många jobb kräver körkort, också i hemtjänsten behöver man kunna köra bil för att få något längre vikariat.

Trots att det är svårt att få bostad i Göteborg tror han att det fixar sig om han bara kan tjäna pengar. Han har flyttat runt hos vänner och bor nu hos en kompis i östra Göteborg.

Corona har förändrat allt, säger han. Han vill helst arbeta inom ekonomi eftersom han utbildar sig i det ämnet men nu ser han att han måste ta vad som helst, kanske flera jobb samtidigt.

– Hemtjänsten är bra, jag tycker om att hjälpa människor.

Yousef har gått med i en ideell organisation som arbetar med mentorskap för att bidra till en väg in på arbetsmarknaden. Han har en mentor på Volvo, en person med ansvar för montörer. Mentorn har tipsat om att han skulle kunna få jobb som truckförare – men vid intervjutillfället hade det varit många uppsägningar på företaget.

– Mentorskapet går lite på halvfart nu.

Målmedveten

Trots att förutsättningarna är förändrade under corona är Yousef inte dyster. Han känner sig målmedveten, stolt och är inställd på att kämpa.

På det gymnasium Yousef studerar har distansundervisning tillämpats delar av det senaste året. Ibland har det varit möjligt att få komma dit ett par dagar i veckan. Han tycker inte om distanspluggande. Lärarna kan inte ge samma stöd och ibland känner han sig ensam med uppgifterna.

– Jag har fått bestämma mig för att inte distraheras av till exempel spel eller sociala medier. Vissa kompisar har fastnat i det. Men om man tar eget ansvar och kämpar så klarar man det. Jag försöker att vara enbart på LinkedIn in för att skaffa mig ett yrkesnätverk och jobbförslag.

Hans gymnasieskola arbetar yrkesinriktat och har tidigare haft jobbmässor eller en

entreprenörsvecka där studenterna fått träffa entreprenörer, formulera en idé och träna på hur den kan säljas in. Men under corona har inte sådant arrangerats.

Yousef är medveten om att sju av tio jobb fås genom kontakter. Därför försöker han jobba så mycket som möjligt med att söka kontakter. Inte så lätt alltid när han ännu inte har någon stor arbetslivserfarenhet.

Han är noga med att följa alla restriktioner som gäller pandemin. Det innebär bland annat att han ibland går långa sträckor i stället för att åka spårvagn, eller resa på tider där det är mindre folk.

Yousef berättar att han inte träffar så många vänner förutom i skolan.

- Det jag saknar allra mest är min boxningsträning. Där finns både kamrater och träning som gör att jag mår bra. Även annat vi brukar göra är biljard, bowling och bio som han får vänta.

När det gäller diskriminering säger han att han ser den överallt. Folk tittar på honom annorlunda i jämförelse med vanliga vita svenskar, märker han. Han har varit utsatt för sårande saker; att bli skrattad åt när ett ord uttalas fel, att när han varit inneboende i en vit stadsdel har det kommenterats negativt bland grannar.

- Det är väldigt tråkigt att det finns en gräns mellan det vita Sverige och det Sverige som består av en massa olika nationaliteter. Många känner att de inte kan bryta det, och att de inte ens får en chans.

Yousef har en dröm. Efter att ha jobbat några år och skaffat bostad vill han vidareutbilda sig på universitet i företagsekonomi.

- Ett roligt ämne men det skulle också hjälpa mig för att starta eget. Jag vill gärna bli entreprenör. Det gäller att hitta något som inte finns i Sverige och skapa en produkt eller tjänst av det.

Johanna Ahl, Öppet hus i Göteborg

- Anställningskravet att kunna flytande svenska i tal och skrift är kontraproduktivt ibland. Arbete lyfts alltid fram som nyckeln till integration men man gör det väldigt svårt att komma in på arbetsmarknaden. Dessutom är det ju så att språket utvecklas på jobbet, säger **Johanna Ahl** på föreningen **Öppet hus** i Göteborg.

Organisationen arbetar med att matcha ihop ungdomar från socioekonomiskt utsatta områden med arbetsgivare. De arbetar även med nyanlända med akademisk examen.

Öppet hus har vuxit fram ur en minnesfond efter Backabranden i Göteborg 1998. Fonden var ett samarbete mellan Göteborgs-Posten, Göteborgs stad och Göteborgs universitet. Bland annat har den delat ut projektbidrag till föreningar och ett pris till vardagshjältar. Efter tio år lades Minnesfonden ner. Eftersom ungdomsarbetslösheten var hög bildades i stället Öppet hus med inriktning på mentorskap och arbetsmarknad.

- Vi har idag en stor mentorspool som är dynamisk, det tillkommer och frånfaller.

– Det är inte svårt att få tag på mentorer. Många har en vilja att hjälpa till, det är hoppfullt.

En mentor kopplas ihop med en adept som har en önskan om att jobba inom ett visst yrke eller en bransch. Mentorn har en coachande och stöttande funktion. Förhoppningen är också att mentorns kontaktnät kan komma till nytta för adepten. Mentorsperioden är ungefär ett år.

– Att vara arbetssökande är tärande, det kan vara lätt att ge upp. Mentorn är ett stöd i den processen.

– Vi märker att det finns hinder i rekryteringsprocesser. Arbetsgivare väljer gärna den som är mest lik dem själva – det är tyvärr så fortfarande. Enbart på namnet kan personer väljas bort i processen. Det finns också uttalade fördomar. Anonymiserade rekryteringsprocesser vore bättre.

– En annan vanlig formulering är att ”stor vikt läggs vid personlig lämplighet”. Men det är sällan formulerat vad personlig lämplighet innebär för det aktuella jobbet.

Höga ambitioner bland de unga

Johanna Ahl menar att det i arbetslivet finns en omedvetenhet om den egna arbetsplatskulturen. På många håll i världen är fenomen som after work, fika och att vara kompis med kollegor inte självklara.

– Det uppfattas ibland som märkligt bland våra adepter. Deras erfarenhet är att man är på jobbet för att jobba, inte umgås. För oss som är vana vid den här kulturen handlar det om psykosocial arbetsmiljö och trivsel.

När pandemin bröt ut märkte Öppet hus att instegsjobben snabbt blev färre. Kommunen ordnar vanligtvis sommarjobb, dessa blev också färre.

– Många av de ungdomar vi möter har höga ambitioner. Det är vanligt att vilja bli jurist, läkare eller entreprenör. Situationen för dem är tuff i vanliga fall, nu är det ännu tuffare med konkurrens om jobben. Vi försöker hålla kontakt med alla så mycket som möjligt, genom exempelvis digitala träffar och telefonsamtal.

Genom Öppet hus har drygt 1 000 unga vuxna fått en mentor genom åren.

Och när det gäller språkkravet så finns intervjuträning på svenska.

– För inte så länge sedan var en av våra adepter kallad till intervju. Hon var väldigt nervös och vi språktränade hur en intervju kan gå till. Hon var så stolt när hon klarat anställningsintervjun på svenska. Hon fick jobbet också.

Bild 4: I SKUGGA

Unga vuxna, oftast män, utan uppehållstillstånd eller som befinner sig i en asylprocess lever i ett skuggsamhälle utan några som helst rättigheter. För det krävs ett personnummer.

– Den här gruppen var utelämnade redan innan pandemin. Nu är de i ett fullständigt vakuum, lämnade vind för våg. De håller på att tappa tron på framtiden och på Sverige, säger David Nilsson, verksamhetssamordnare på frivilligorganisationen Agape i Göteborg. En del ska utvisas men på grund av restriktionerna kan utvisningarna inte verkställas. Andra vill härifrån därför att de inte finns något som längre håller kvar dem, inte ens ett hopp.

I Göteborg är köpcentret Nordstan sedan länge en plats för människor med osäker tillvaro. De ungdomar Agape möter har redan hamnat där, eller riskerar att hamna där. Där finns i regel tillgång till narkotika.

– De vi möter har ingen skola, inga fasta boenden, inga jobb. Då är det lätt att hamna i kriminalitet och drogmissbruk.

Agape bildades 2017 av Matilda Brinck-Larsen och David Nilsson. Båda med bakgrund på asylboenden. Under 2015 anlände många ensamkommande minderåriga till Sverige. Inledningsvis mottogs de väl men efter några år blev de problemförklarade.

När Matilda Brinck-Larsen och David Nilsson fick nog av det alltmer bristfälliga systemet för de ensamkommande slutade de sina jobb. Agape bildades för att hjälpa dem som hamnade utanför systemet med boenden och ett visst sammanhang, verksamhet där ungdomarna kunde vistas dagtid. Volontärer är också knutna till föreningen.

Svårt att planera framåt

– För oss är kortsiktigheten i finansieringen svår att hantera. Vi har kunnat få TIA-medel – Tidiga insatser för asylsökande – och verksamhetsbidrag från kommunen. Vi har också fått medel från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, MUCF. Men i perioder är det osäkert och vi är konstant underfinansierade.

För de ensamkommande tände den nya gymnasielagen ett hopp. Som nu har släckts. Många som kommer till Agape är klara med gymnasiet och är hänvisade till en skuggtillvaro, helt beroende av välgörenhet. Att vara ung man med utomeuropeisk bakgrund med oklar uppehållsstatus är inte prioriterat.

– Vi möter omkring 200 personer nu. Vi försöker ändå få dem att försöka se möjligheter. Men den som sover på en madrass i en källare har som främsta mål att få tak över huvudet ännu en natt och mat. Då är det svårt att se, eller planera, framåt.

Enligt David Nilsson är den psykiska ohälsan mycket dålig hos de unga männen. Suicidtankar är relativt vanligt.

– Droger blir ett sätt att självmedicinera för att klara sig över dagen. För att få komma till Agape måste de vara drogfria – det betyder att de måste avgifta sig själva.

David Nilsson är starkt kritisk till politikens hållning till den här gruppen.

– Det finns ingen konsekvens. Sverige vill framstå som humant och ett land där mänskliga rättigheter gäller. Ge dem då amnesti säger jag. Eller stå fullt ut för den linje som finns men som inte uttalas – bygg läger.

Hårda ord men David Nilsson menar att den snålhet som härskar i längden blir enormt kostsam för samhället på sikt, utöver att människors liv förstörs.

– Den sammanlagda kostnaden för migrationsverket, polisen, gränspolisens med flera borde utredas.

Bild 5: JAG ÄR CHEF

– För att få det liv jag vill ha hade det varit lättare att vara gående. Men det är en sak vad man vill och en annan vad som är realistiskt.

Kajsa studerar samhällsprogrammet på gymnasiet. Hon behöver personlig assistans hela sin vakna tid. Som medlem i Göteborgskooperativet Independent Living, GIL, är hon i praktiken chef för sin assistenter. Hon sköter, med visst stöd från föräldrar, rekrytering, anställningsintervjuer och andra arbetsgivaruppgifter.

För Kajsas del är universitetsstudier nästa steg för att så småningom få ett stabilt arbete. Hennes liv kräver ganska noggrann planering.

– Till att börja med ville jag bli psykolog. Men jag tror att jag är för dryg och frispråkig för det. Nu är jag mer inriktad på Europaprogrammet som är tvärvetenskapligt. Jag är fascinerad av historia – men jag är osäker på vad det leder till för arbeten. Det kan nog också bli konkurrens till universitetsplatser i och med pandemin. Jag är lite orolig för det.

– Men jag släpper inte mina planer. Jag vill plugga vidare och är bra på teoretiska ämnen. Jag tror på min förmåga att skapa ett gott liv. Allt har väl bara blivit svårare.

– Jag måste ha en tro på mig själv, annars kan jag lägga mig ner och dö. Men jag förstår att människor med en funktionsnedsättning kan känna maktlöshet. En funktionsnedsättning innebär att inte ta något alls för givet och att varje dag kämpa för rätten till sin existens.

Vid intervjutillfället har Kajsas gymnasium distansundervisning varannan dag. Hon tycker det är lite stressande med planeringen för detta men det går ändå hyfsat, säger hon. Hela coronosituationen innebär att ständigt planera och planera om.

Ett orosmoment är hur hon ska hitta en bostad. Än så länge bor hon hemma i en stadsdel i västra Göteborg.

”Jag måste ha en tro på mig själv, annars kan jag lägga mig ner och dö. Men jag förstår att människor med en funktionsnedsättning kan känna maktlöshet.

En funktionsnedsättning innebär att inte ta något alls för givet och att varje dag kämpa för rätten till sin existens.”

– Jag behöver hjälp med att flytta hemifrån. Hur ska det gå till? Finns det en särskild kö för personer med funktionsnedsättning? Jag vet inte var jag kan få information om detta. Om jag bara var en person hade jag kunnat bo i en etta. Men jag behöver plats för permobil och assistenter. Jag vet inte var man kan söka bostad och jag kan tänka mig att corona innebär att det blir allt svårare att få tag i tillgänglighetsanpassade bostäder.

För att kunna ha en egen bostad behöver Kajsa assistans även nattetid.

– Det är ett helt kapitel för sig. Jag har sökt om att få detta så det håller på att utredas. Mina föräldrar klickar ju inte ut mig men varken de och jag tänker bo med varandra resten av livet.

Hennes erfarenhet är att det är svårt att få reda på vilka rättigheter och möjligheter hon har. Krångligt. Så länge hon bor hemma hjälper föräldrarna till.

– En ungdom kan inte göra allt detta helt själv.

Kajsa har stött på diskriminering en stor del av sitt liv. Framförallt har skolidrotten inneburit problem. Varje skola, och lärare, har inneburit många turer. Trots att skolan har skyldighet att anpassa undervisningen för elever med särskilda behov upplever hon att det fanns – och finns – en ovilja eller handfallenhet att göra detta.

– Det är ju helt hopplöst att ha en nedsatt fysisk funktionsförmåga och samtidigt inte ha möjlighet att byta idrott mot teoretiska moment. Jag fick inget betyg genom vissa anpassningar som har erbjudits. Alla mina kompisar har haft det likadant. I den skola jag går nu är det annorlunda, läraren har mer teoretiska delar av idrott, så att jag får ett betyg.

Det går bra att hålla kontakt med vännerna. De träffas då och då och är nog med distans.

– En sak som gjort mig riktigt ledsen var att jag skulle fira jul med en kär vän i en annan stad. Men det gick inte. I vanliga fall regisserar jag och spelar teater men det går inte heller. Annars skulle min teatergrupp haft premiär på Romeo och Julia under våren.

Anne Lönnermark, Autism- och Aspergerföreningen distrikt Göteborg

Oavsett typ av funktionsnedsättning är skolan ett problemområde och kan innebära negativa upplevelser.

– Många har det tufft i skolan. Hög frånvaro, låg måluppfyllelse. Men det är positivt för en del att distansundervisningen har utvecklats under året, säger **Anne Lönnermark**.

Hon är verksamhetsledare på **Autism & Aspergerföreningen distrikt Göteborg**, en av Antidiskrimineringsbyråns Västs medlemsorganisationer, med drygt 1 600 medlemmar.

Föreningen arbetar för att skapa bättre villkor för barn, ungdomar och vuxna med autism, Aspergers syndrom och andra autismliknande tillstånd.

– För våra unga medlemmar är det besvärligt att ta sig ut på arbetsmarknaden, säger hon. Utöver det är det svårt att få aktivitetsersättning, det är lätt att hamna mellan stolarna. Att hitta bostad och att få anpassad bostad genom LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) och också komplicerat. Den ekonomiska situationen är tung för många, säger Anne Lönnermark.

Livsvillkoren hårdnar under pandemin. Anne menar att hälsokonsekvenserna för medlemsgruppen också kommer att visa sig längre fram.

– För dem som är ensamma är det mycket svårt. Rutinerna har brutits, isoleringen kan vara nedbrytande, liksom bristen på sysselsättning. Det finns också oro för att bli smittad, eller att anhöriga blir smittade. Bland annat psykiatri och habilitering är funktioner som behöver fungera för gruppen. Med den ökande psykiska ohälsan generellt i befolkningen är frågan hur resurserna ska räcka till och fördelas.

Pandemiåret för också med sig ytterligare oro över möjligheterna till arbete eller annan meningsfull sysselsättning. Inom gruppen finns de som redan tidigare inte har en given plats i arbetslivet eller i daglig verksamhet.

– Vi ser också tendensen till att den redan dåliga ekonomiska situationen förvärras. Försäkringskassans bedömningar är hårdare, liksom bedömningar av LSS.

Anne Lönnermark ser att samhällets stöd behöver öka även efter corona. Skolgången måste bli fungerade, det är en förutsättning för att komma vidare i livet. Stöd för att komma ut på arbetsmarknaden eller finna annan meningsfull sysselsättning måste också fungera.

”Livet kan bli till en hinderbana där man hamnar i komplicerade och långdragna processer mot myndigheter och kommuner.”

Citat kommer från granskningen *Förlorade år. Rapport från byråkratins väntrum* som Autism- och Aspergerförbundet presenterade i slutet av mars 2021. Där bekräftas den bild Anne Lönnermark ger.

Bild 6: DET STÅR BARA STILL ETT TAG

– Jag har det ganska bra trots corona. Eftersom jag bor hemma är jag inte jätteorolig för ekonomin. Det här går över.

Den här inställningen har Amiinaa som är 20 år och presenterar sig som somalisk tjej. Hon går på gymnasiet och läser ekonomiprogrammet sista året.

– Jag tänker söka till högskolan när jag är klar med gymnasiet, ämneslärarprogrammet på Göteborgs universitet. Jag gillar att lära ut och inspirera andra. Ett av mina ämnen

är matte så jag funderar på att välja det som ett av ämnena. Det skulle vara roligt att jobba utomlands någongång i framtiden också. London och kanske någonstans i Asien. Innan kriget bodde jag i Syrien och jag har även bott i Kenya.

Amiinaa bor med sin mamma i en stadsdel i nordöstra Göteborg. Hon ser att det är möjligt att genomföra sina planer, pandemin innebär inga större svårigheter. Det kanske bara går lite långsammare än hon tänkt sig. Helst vill hon gå i högskolan i Göteborg eller dess närhet.

– Jag skulle säga att det är små planer, inte stora, som ändras under corona. Till exempel att göra en resa, det gör man inte nu. Träna fotboll gör man inte heller. Jag skulle kanske må bättre om jag kunde träna men jag är tacksam för det jag har och jag mår bra. Många har det svårare än jag.

Hon märkte att när det var distansundervisning så var det ibland svårare att få kontakt med en del. Men annars går det bra att träffa vänner i skolan och ha kontakt genom telefon.

Har tänkt om under året

Liksom Yousef har Amiinaa en mentor. Eftersom hon läser ekonomiprogrammet och tänkt sig att kanske arbeta med bokföring sökte hon en mentor på det området.

– Men jag har tänkt om under året, efter att jag jobbat extra med barn. Det var jätteroligt och efter det så känns läraryrket mer intressant.

– Ekonomi är roligt men nu känns det mer spännande att arbeta med en grupp, som lärare.

På frågan om vad som skulle vara viktigt för att hon ska kunna genomföra sina planer svarar Amiinaa att hon tror att alla – oavsett om det är corona eller inte – behöver en omgivning som kan trösta och stötta för att var och en ska kunna göra sitt bästa.

Även om hon inte känner sig utsatt personligen så ser Amiinaa att exempelvis indelning av grupper i staden är ett stort problem. Rika bort på vissa ställen, fattiga på andra.

– Utifrån det jag sett i andra länder så är det mer så i Sverige. Jag tycker vi ska prata mer om rättigheter och om att vissa grupper behandlas sämre än andra. Jag kan ju se att diskriminering finns på grund av kön, identitet och religion till exempel.

”Jag tycker vi ska prata mer om rättigheter och om att vissa grupper behandlas sämre än andra.

Jag kan ju se att diskriminering finns på grund av kön, identitet och religion till exempel.”

Bild 7: ISOLERAT

Ensamhet. Förlorat hopp. Passivitet.

Det fåtal svar som lämnats på frågeformuläret som cirkulerat på sociala medier ger en dyster bild av hur unga vuxna trans- och ickebinära personer upplever situationen under pandemin. Där går att utläsa förtvivlan, tankar på suicid, hemlöshet och depression. De svarande uttrycker behov av könsbekräftande vård. Någon är i utredningsskedet, andra i olika faser av behandlingen. Allt har stoppats upp.

Lio Gustavsson, kurator på RFSL Göteborg och Margaretha Göransson, koordinator på Lundströmmottagningen, Västra Götalandsregionens utredningsmottagning när det gäller könsbekräftande behandling, kan instämma i att situationen är allvarlig.

Genom bland annat *SOU 2017:92 Transpersoner i Sverige, Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor* är det väl känt att transpersoner på gruppnivå exempelvis har sämre hälsa och ekonomi, samt svårighet att få arbete och bostad.

För dem som genomgår en könsbekräftande behandling är den i sig krävande och tar lång tid, vilket kan upplevas som nedbrytande. Under senare år har också transpersoner och ickebinära ifrågasatts som legitima identiteter av såväl forskare som i medierna.

Både Lio Gustavsson och Margaretha Göransson ingår i **Samverkansmöte Transvård**. Ett initiativ som togs gemensamt av Antidiskrimineringsbyrån Väst, RFSL Göteborg, Transföreningen FPES Väst och Transammans Väst 2019.

Den utlösande faktorn som ledde fram till Samverkansmötet var att Sahlgrenska universitetssjukhuset införde remisstopp för hormonbehandling av transpersoner. En sådan åtgärd kan beskrivas som en slags lock-down för personer i behandlingsprocess.

Minska friktion

Idag, 2021, består Samverkansmötet av flera organisationer i regionen som företräder trans- och ickebinära personer samt representanter för Lundströmmottagningen och olika specialistmottagningar, exempelvis endokrinologi och plastikkirurgi.

Ett syfte är att utbyta information om vården och om hur transpersoner upplever väntetider och behandling. Ett annat syfte är att minska friktionen mellan vårdsökande och vårdgivare.

Genom Samverkansmötet har Antidiskrimineringsbyrån Väst fått goda kunskaper och insikter om behandlingen och om livssituationer för trans- och ickebinära personer. Även genom den juridiska rådgivningen får vi kunskap om diskriminering på grund av könsöverskridande identitet eller uttryck.

På RFSL Göteborg möter Lio Gustavsson hela gruppen hbtqi+ i den kurativa verksamheten. Hen leder även bland annat samtalsgrupper med transpersoner och ger rådgivning till föräldrar och professionella i andra verksamheter som möter transpersoner.

- Jag skulle säga att 40 procent av de ärenden jag har kan relateras till könsidentitet, och det är nästan uteslutande yngre personer. Det kan handla om att komma ut, vårdfrågor eller om hur det är att leva i Sverige som transperson om en är nyanländ. Hur tryggt är det på ett asylboende till exempel? Frågor som rör heder förekommer också.
- En viktig sak för de flesta är att tala om sin transidentitet.

Lio Gustavsson säger att det är ungefär samma typer av ärenden under corona som innan. Dock är medvetenheten om att delar av den behandling som behövs inte kan utföras av smittskyddsskäl. Andra delar av vården är nedprioriterad på grund av trycket på under pandemin. Det kan skapa eller förstärka en känsla av att vara förfördelad även om det finns rationella skäl till att vården stoppats upp.

- En markant skillnad är att de innan corona kom till sina avtalade möten medan jag nu märker att de oftare uteblir vid både fysiska eller digitala möten.
- Jag kan inte exakt säga vad det beror på men jag misstänker att orsakerna är flera utifrån det jag får veta. En del är rädda för smittan. Andra fastnar hemma i en passivitet och uppgivenhet, nästan apati. Ibland har jag fått till digitala stödsamtal och det går att avläsa på ansiktsuttryck och kroppsspråk att personen inte mår bra. En redan dålig psykisk hälsa riskerar att bli sämre.
- Isoleringen är svår. Är personen ny i landet eller i staden är möjligheten till möten och gemenskap begränsade. Vi har gjort vårt bästa för att upprätthålla våra digitala möten.

Trans- och ickebinära personer är missgynnade i förhållande till befolkningen i allmänhet. Berättelser om dåligt bemötande av vården och omgivningen kan förstärka känslan av att vara förfördelad

Spindel i nätet

Som koordinator är Margaretha Göransson är spindeln i nätet mellan Lundströmmottagningen och Sahlgrenska universitetssjukhuset där större delen av den specialiserade behandlingen sker. Hon har lång erfarenhet som socionom, bland annat inom missbruksvård. När Lundströmmottagningen startade 2007 var hon en av tre i det team som skapades.

- Då hade det inte funnits någon transvård i regionen sedan 1999, då psykiatrien på Mölndals sjukhus upphörde att ta emot transpersoner. Gradvis har mottagningen byggts upp med ett brett spektrum av professionella utredare. När en behandlingskedja så småningom kom på plats passade tjänsten som koordinator mig. Det var 2013.

Margaretha Göransson har också en grundläggande psykoterapiutbildning. Till hennes uppgifter hör samtal med patienter, stötta patienter i väntan på remisser och behandling av specialister.

- Vi har olika grupper, exempelvis har jag hand om ftm-grupper (female-to-male) och

föräldragrupper. En sköterska på plastikkirurgen har mtf-grupper (male-to-female).

– Vi har tagit fram en modell för föräldragrupper där en professionell och en med egen erfarenhet håller i gruppen. Föräldrar med trans- eller ickebinära barn känner sig ofta ensamma. När de kommer samman, oj vad det händer saker. Gemensamma erfarenheter, utbyten av tips, skratt, tårar.

– Det stendog i början av förra året. Jättetråkigt.

Bland hennes uppgifter i den ordinarie verksamheten är också att utbilda och föreläsa, ofta tillsammans med en person som varit patient. Framförallt utbildar de olika yrkesgrupper; skolsköterskor, kuratorer, socialtjänst, sjukvård.

– Behovet av kunskap är fortsatt stort.

När det gäller tillståndet under pandemin är Margaretha Göransson orolig. Hon får inte så många samtal.

– Ett antal sitter hemma och mår dåligt, har ångest. De är rädda för smitta, framförallt för resorna till sina vårdbesök. De kan inte träffas i föreningar eller i andra grupper. En del flyttade till Göteborg 2020 för att studera till exempel. De kanske inte har någon gemenskap på sina hemorter och nu är det svårt att finna en gemenskap här, utöver nätet.

”Jag ska söka så många jobb jag bara kan inom mitt område.

Gärna något som rör romska frågor. Och så får jag ta det därifrån.

Det går inte att ha en enda plan, särskilt inte nu.”

Bild 8: ETT KONTO FÖR AKTIVISM

Mitt i pandemisommaren 2020 startade Beata ett konto på Instagram om sin hjärtefråga – romers rättigheter. På kort tid fick kontot många följare. Runt kontot har en slags aktivism uppstått, exempelvis protester när z-ordet använts på ett exotifierande eller rasistiskt sätt i annonser.

– Det här gjorde jag för att jag är frustrerad över hur romer och andra minoriteter behandlas, säger hon.

Beata är drygt 20 år och studerar en mastersutbildning i mänskliga rättigheter. Hon bor i en mindre stad i Västra Götaland och just nu hemma i en stor familj. Hon är näst äldst av nio syskon.

– Jag har vuxit upp med en stor blandning av kulturer med olika värderingar. Född och uppvuxen i Sverige, inom en romsk grupp och med föräldrar från Balkan. Det har skapat en slags frustration som jag tror att många med blandad bakgrund kan känna.

– När det gäller diskrimineringsgrunderna kan jag se att flera av dem kan beröra mig. Jag tillhör en nationell minoritet, där kommer grunden etnisk tillhörighet in. Jag är ung tjej, det är inte alltid uppskattat av alla att en ung tjej kommer och blandar sig i. Och min religion, jag är muslim. Jag har blivit ifrågasatt när jag någon gång nämnt att jag är muslim: ”Du kan inte vara muslim, du har ju ingen slöja”.

– Till och med på min utbildning i mänskliga rättigheter har jag stött på en fördomsfull och nedvärderande syn på romer.

Meningsfullt trots ändrade planer

Beata har fått sätta en del planer på paus beroende på pandemin. Hon hade tänkt söka praktik utomlands för höstan 2020, i något FN-organ eller i en stor organisation som arbetar med mänskliga rättigheter.

– Jag hade laddat för det och tänkt jobba mycket under sommaren för att spara ihop pengar. Så det känns tråkigt att inte veta om eller när det blir av.

I stället har hon ägnat sig åt kurser i utbildningen men också fått ett myndighetsuppdrag som handlar om ungdomar och antiziganism. Och hon jobbar extra personlig assistent.

– Uppdraget hade jag inte alls förväntat mig att få men är väldigt glad över det. Trots pandemin har det blivit bra och jag tycker att det jag gör känns meningsfullt. Men det är mycket att göra, jag har ju kontot att sköta också.

Beata säger att träning är något hon verkligen saknar nu under pandemin. Tillsammans med några av sina syskon har hon bland annat tränat kickboxning.

– Vi har genom det kunnat göra träningen som en familjereg också. Nu har jag kommit in i en ond cirkel. Jag har väldigt mycket att göra och är lite stressad. Skulle behöva

röra mig som motvikt men det blir mindre och mindre av det. Häromkring där jag bor finns inte direkt möjlighet att ut och springa till exempel. Det går väl men jag kommer inte loss.

Beata säger att hon har en grupp bra vänner varav många inte bor i samma stad så redan före pandemin umgicks de på distans.

En dröm är att bo och arbeta utomlands i framtiden. Samtidigt har hon flera planer parallellt. Kanske hon ändå kan bo hemma efter studierna och tjäna ihop pengar, eller få ett jobb i en annan stad och flytta. Avgörande är vilket arbete hon får efter sin utbildning.

– Jag ska söka så många jobb jag bara kan inom mitt område. Gärna något som rör romska frågor. Och så får jag ta det därifrån. Det går inte att ha en enda plan, särskilt inte nu.

Bild 9: FRIHET, VÄRDIGHET, HOPPFULLHET

Som intervjuare har det varit en glädje att få lyssna till de unga vuxnas hoppfullhet och framtidstro. De identifierar samhällsproblem som ojämlikhet, orättvisor och diskriminering men det tynger dem inte, i iallafall inte vid intervjutillfället.

Det går inte att generalisera utifrån enskilda personers situation. På gruppnivå visar intervjuerna med företrädare för organisationer att det är illa ställt. De befärar att konsekvenserna av pandemin också får stora efterverkningar långt fram i tiden.

Rättighetsorganisationer, däribland antidiskrimineringsbyråerna, har som uppgift att vara en pådrivande kraft för rättvisa. Att granska makten och vara en orädd kritisk röst i en tid med oroväckande tendenser till ökat förtryck och orättvisor.

Regering, riksdag och andra med makt över människors liv och frihet kan fatta beslut som gör bland andra de intervjuade unga vuxnas planer möjliga att genomföra. Beslut för att underlätta för olika befolkningsgrupper måste tas. Det handlar om politisk vilja att tillse att människor kan leva ett gott och värdigt liv.

De mänskliga rättigheterna prövas nu.

We declare our right on this earth...to be a human being, to be respected as a human being, to be given the rights of a human being in this society, on this earth, in this day, which we intend to bring into existence by any means necessary.

Malcolm X

(Vi förklarar vår rätt på denna jord ... att vara en människa, att respekteras som en människa, att få en människas rättigheter i detta samhälle, på denna jord, i denna dag, och som vi tänker oss att genomföra på de sätt som står oss till buds [skribentens. övers.]

KÄLLOR

Barnombudsmannen: *Additional submission to the UN Committee on the Rights of the Child from the Ombudsman for Children in Sweden focusing on Sweden's response to Covid-19*, 2020

Brottsförebyggande rådets *Skolundersökningen om brott (SUB) 2019*
https://www.bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5306dead/1606817015507/2020_11_Skolundersokningen_om_brott_2019.pdf

Folkhälsomyndigheten.se, *Statistik psykisk hälsa 2021*
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/>

Folkhälsomyndigheten: *Covid-19-pandemin och befolkningens psykiska hälsa – vad indikerar longitudinella studier?*, 2021
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/psykisk-halsa/covid-19-och-psykisk-halsa/covid-19-pandemin-och-befolkningens-psykiska-halsa/>

Forte: Unga som varken arbetar eller studerar - en kartläggning och kunskapsöversikt, 2020 Forte magasin: När våld, hot och trakasserier blir vardag, 2019
<https://forte.se/app/uploads/2019/10/fort-9317-fortemagasin-okt-2019-ta-spread.pdf>

Hacking, I: "The normal state" sid. 160–169 i *The taming of chance*, Cambridge University Press, 1990

Hjärnfonden: *Tre ungdomar tar sitt liv varje vecka*, 2020
<https://www.hjarnfonden.se/2020/04/sjalvmord-vanligaste-dodsorsaken-bland-unga/>

Inspektionen för socialförsäkring: *Rapport 2021:2 Avslag på ansökan om aktivitetsersättning*

Jacobson, M: *Statistikens dubbla potential; Frigörelse eller förtryck?* Göteborgs universitet, 2014
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/35766/1/gupea_2077_35766_1.pdf

Jacobson, M: *Nu kommer begreppet minoritetsstress till Sverige*, Feministiskt Perspektiv, 2017
<https://feministisktperspektiv.se/2017/07/28/minoritetstress-kronisk-stress-skapad-av-fortryck/>

Jacobson, M: *Feminism i det muslimska samhället i Göteborg*, Stipendierapport, Publicistklubben

McGuire, Anne, och Fritsch, Kelly: "Fashioning the Normal Body", sid 79-99 i *Power and Everyday Practices*, red: Brock, D; Martin A; Raby, R och Thomas, University of Toronto Press, 2019

https://www.academia.edu/40442060/Fashioning_the_Normal_Body

Mind: *Sjunkande självmordstal utom bland yngre*, 2020

<https://mind.se/om-sjalvmord/fakta-om-sjalvmord/>

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor: *Ung idag 2020*

<https://www.ungidag.se>

Patientnämndens kansli, Västra Götalandsregionen: *Unga vuxna – patientberättelser om den psykiatriska specialistvården i Västra Götalandsregionen, Analys av inkomna klagomål till patientnämndernas kansli Västra Götalandsregionen*, 2020

Porter, T: *Trust in Numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life* Princeton University Press, 1995

Quetelet, A. *Du systeme social et des lois qui le régissent*, Guillaumin, 1848.

RFSL: *Trans people's health and experiences of healthcare in Sweden*, 2017

SOU 2017:92 *Transpersoner i Sverige Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor*

Statistiska centralbyrån: *Lämna ingen utanför Statistisk lägesbild av genomförandet av Agenda 2030 i Sverige*, 2020

<https://inspsf.se/download/18.2641ae38177db50a24c73660/1616012787201/Rapport%202021-2%20Avslag%20på%20ansökan%20om%20aktivitetsersättning.pdf>

Widell J, Klint Langland, E: *Förlorade år, rapport från byråkratins väntrum*, Autism- och Aspergerförbundet 2021

https://medlem.foreningsupport.se/rfa/uploads/nedladningsbara%20filer/Forlorade_ar_webb.pdf

BILAGA

Efterlysning på sociala medier

Google Formulär: <https://forms.gle/3WHusj6P1VkuogjU8>

Teman/frågor på formulär och i intervju

Vill du berätta lite om dig själv? Ålder, var du bor tex?

Antidiskrimineringsbyråns och projektets utgångspunkter är diskrimineringslagens sju grunder: kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Har du haft anledning att fundera på dig själv i förhållande till någon eller flera av dem?

Finns det något i samhället som du anser vara diskriminerande som kan drabba fler än dig, något du talat med kompisar talat om till exempel?

NUTID

Hur är din nuvarande situation när det gäller

Studier?

Arbete?

Bostad?

Annat (ekonomi, hälsa, fritid tex?)

Har du fått göra några förändringar i ditt liv på grund av corona?

FRAMTID

Hur hade du tänkt /planerat på din närmaste framtid innan corona?

Studier?

Arbete?

Bostad?

Annat?

Har corona förändrat hur du tänker på din framtid när det gäller dessa saker?

På vilket sätt?

Har corona förändrat din syn i allmänhet när det gäller din tro på framtiden?

På vilket sätt?

Vad skulle du behöva för att kunna planera framåt – stöd, ekonomi, studielån exempelvis?

Hur tänker du att du kan göra nu när läget är som det är?

Har corona förändrat ditt mående/hälsa på något sätt?

Har gemenskapen med dina vänner förändrats under corona? (utöver social distans och andra restriktioner)?

Hur håller ni kontakten?

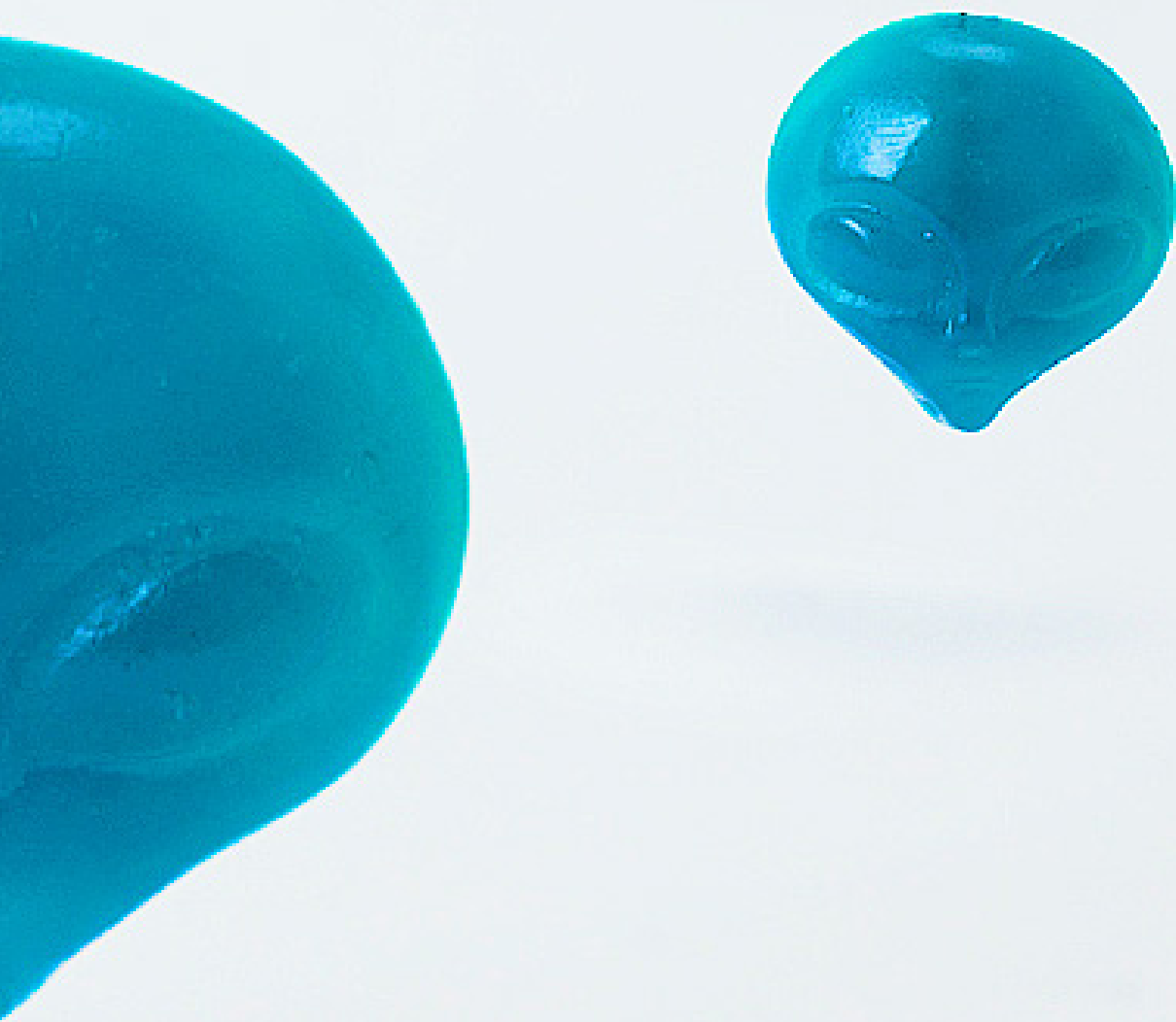
DÅTID

Om du tänker tillbaka lite, hur tyckte du att dina skolår i högstadiet var? I skolan eller på annat sätt?

Regeringen har anslagit pengarna till projektet. Är det något du vill tillägga utöver frågorna, något medskick till regeringen? Något de behöver tänka lite extra på?

“What is normal?”

”There is no normal!”

Barnets bästa i fokus

Ett projekt av antidiskrimineringsbyråerna

**Malmö mot diskriminering
och Antidiskrimineringsbyrån Väst**

finansierat av regeringen 2020.